

SKÅNE.

Ljunits hd.

Festdräkt för gift kvinna.

DE SKÅNSKA HÄRADSDRÄKTERNA ÄGA I PÅFALLANDE hög grad ålderdomlig prägel med fullt skönjbara reminiscenser från medeltiden. Särskilt till klutarna, de gifta skånekvinnornas stolta huvudbonader, finner man lätt förebilder å medeltida kopparstick. Och enligt gammal sed skola klutarna stärkas Kyndelsmässoaftonen, varigenom, som det heter, man hjälper Jungfru Maria att stärka hennes huvudkläde. Smyckena, med sina uråldriga korsformer samt av gotiken starkt påverkade tröjbucklor och snörmaljor, ange likaledes höga anor. Att så pass många ålderdomliga drag inom Skånes dräktskick dröjt kvar visar även den välbärgade slättbons trygga konservatism. Dräkten ger i övrigt genom sin ofta pompösa prakt ett starkt intryck av rikedom och välmåga.

Ljunits kvinnodräkt är glad och färgrik och bäres i olika variationer i helg och söcken, vid fest och sorg, den å pl. I återgivna visar den gifta kvinnans festdräkt. Kjöl och liv sammanhänga. Livet är av blomligt siden med grön kantbård av sidenband. Sömmar endast i sidorna. Kjolen, som är tätt rynkad runt livet, är av vitt skinn, röd saffian och rött ylle samt 2,65 m. vid. Det vita skinnet förekommer endast som en strimma runt livet; saffianet är karmosinfärgat, kjolens nedre del av högrött ylle; mellan saffianet och yllet en läggsöm i vitt. Hela kjolen är fodrad med oblekt linne. I stället för eller ovanpå denna kjöl eller *klocka* kan även bäras en helröd yllekjöl. Förklädet, som är av bredrandigt ylle

i blått, svart, rött, grönt och vitt, äger en betydlig midjebredd, cirka 55 cm. samt är 1,45 meter brett nedtill. Till den högröda yllekjolen kan även ett vitt förkläde bäras av samma bredd upptill och nedtill som det kulörta. Det vita förklädet är vanligen av shirting med en knypplad eller knuten och träd mellanspets av ungefär 7 cm. bredd, infälld 18 cm. från förklädets nedre kant. Runt livet bäres ett rött och vitt, prydligt konstvävt band.

Såsom underklädnad en präktig *särk*, som i och för sig är en fullständig beklädnad med liv, kjol, långa ärmar och ståndkrage. På dessa särkar nedlägga skånekvinnorna mycket arbete och konstfärdighet. Bröstbroderiet är utfört i rikaste s. k. stoppsöm, en i Skåne mycket använd teknik. Även å axelstycket och ärmlinningarna har stoppsömmen kommit till användning, å kragen broderi i plattsöm och "utskåret". Vid ärmlinningarna en bred knypplad spets. Kragen sammanhålles med en prydlig stolpknapp med halvklotformig överdel med filigranorning. Liknande knappar sammanhålla även ärmlinningarna.

Till skånekvinnornas skönhetsideal hör ej någon smal midja. Alla se ytterst välmående ut, och till dräkten hör gärna ett par underkjolar med eller utan liv. Det har även under äldre tid allmänt brukats, att såväl av särk som underkjolar några centimeter skulle synas nedtill. Ytterkjolen blev sålunda kortast. Det var ej nog att ägarinnan visste sig ha råd bära flera kjolar, även andra skulle se, att så var fallet. Vidare bars svarta strumpor och lågskor med rosett. Smycken efter råd och lägenhet. Klutar förekommo under äldre tider i flera variationer. Den här avbildade torde vara den mest kända. Under kluten bars den s. k. *kludalocken*, en halvmånformig stomme av hampflåtor, fasthållen å huvudet medelst röda klädeslister. Från densamma nedhånga röda band, en ögla och två bandändar. Den ogifta kvinnan bar såsom huvudbonad vid fest endast denna diademliknande kludalock, som då var virad med granna ylle- och sidenband.

Till dräkten hör även en s. k. bröstlapp, buren under livstycket samt rikt utsydd med spetsar och band av guld, silver och blommigt siden. Såsom ytterplagg brukas en svart eller mörkblå klädeströja, prydd med kantbårder av svarta eller gröna sidenband samt smärre broderier med silke i färger.

*Ingelstads hd.**Högtidsdräkt för man.*

Bland Skånes till vår tid bevarade mansdräkter är den å pl. II återgivna den ålderdomligaste. Dräktförebilden till planschen, utgörande ett av Nordiska Museets tidigare förvärv, överlämnades såsom gåva av rektor Bruzelius år 1873, och var då för längesedan avlagd. Osäkert är till och med huruvida den varit i bruk under 1800-talet. Dess snitt anger tydlig släktskap med 1600-talets dräktmoder. Rocken, som är av svart vadmal, är runt halsen och vänstra framstycket utstofferad med rött kläde. Byxorna, som äga en betydlig vidd, benämnas *hofta-* eller *plödderböjser*, den senare benämningen en reminiscens av 1500-talets "pludderhosor". De äro rikt veckade och nå över knäet, där de avslutas med linning, som medelst hakar och hyskor sammanhålles å benets insida. För övrigt ha de framtill sprund och i högra sidan en ficka, vars öppning döljes av byxornas veck, samt kring midjan en gjord, som knäppes över sprundet med en metallknapp. Underplagget utgöres av en skjorta med rikt broderad ståndkrage, som bär tät, knypplad kantspets; ärmlinningarna likaledes broderade och spetsprydda. Dessutom har såsom underplagg burits skinntröja och linnebyxor. — Hatten är av svart filt, klädd med ett blommigt sammetsband, ett silverspänne samt en påfågelsfjäder. Om de skånska bönderna hette det redan 1610, "att sedan de fått fjäder i hatten och silverknappar som kokard, visste de icke hur de skulle gå av luttet högfärd och mente sig vara junkrar". Såsom ben-

och fotbeklädnad användes mönsterstickade vita ullstrumpor samt lågskor med vita metallspännen.

Att mansdräkter, liknande den ovannämnda burits även inom andra skånska häradet framgår bland annat av en skildring av Anders Tidström från år 1756. Denne omtalar huru bönderna i Gladsax socken, Järrestads härad, voro iklädda långa tröjor med livet mitt i ryggen och smalskurna bakstycken samt väldiga stora och vida byxor, som räckte till vaden, där de voro rynkade samt försedda med linning. Tidström meddelar vidare, att till byxorna åtgår fyra alnar tyg av en alns bredd. — Att detta pompösa 1600-tals dräktmod alltså varit rådande åtminstone inom tvänne skånska häradet ännu inemot 1700-talets slut är rätt märkligt, då man betänker den fejd, som prästerna redan på 1600-talet öppnat mot bruket av de alltför vida byxorna, vilka ansågos kunna uppreta vår Herre, så att han nödgades straffa landet med nya och grymma krig.

Järrestads hd.

Festdräkt för gift kvinna.

Järrestadskvinnornas festdräkt utgör en av Skånes förnämligaste folkdräkter och förräder såväl utbildad smak som god handaskicklighet. Den å pl. III synliga kluten, som för ett ungdomligt ansikte är utomordentligt klädsam, är dock jämförelsevis enkel. Hela utsmyckningen består av en tofs och en broderad stjärna i var och en av huvuddukens fyra, något avrundade snibbar. För att giva kluten, som är rätt hårt stärkt, dess framåtlutande ställning samt bredd över tinningarna, bäres under densamma en ställning av metalltråd överklädd med tygremsor. — Det intimaste plagget utgöres av en särk med långa ärmar samt söm runt midjan; dess övre del är av linne, dess undre av bomullstyg. Ståndkragen är i höjdriktningen ovan särkens sprund försedd med kantbårder i plattsöm. Å båda sidor om sprundet ett stopp- och hålsömsbroderi. Även

ärmlinningarna äro prydda med hålsömsbroderi samt breda knypplade kantspetsar. Halskragen och ärmlinningarna sammanhållas medelst förgyllda filigranknappar av silver. — Liv och kjol sammanhänga. Livet är av rött blommigt ylle, kantat med gröna sidenband samt hophäktas i midjan med två par hakar och hyskor. Bröstslappen, av svart sammet, täckes nästan helt och hållet av silkes- och silverbroderi samt avslutas upptill med bandbårder och silverspetsar. Kjolen är av grön vadmal med bård av ett blommigt sidenband, placerat något över knähöjd. Förklädet av vitt linne med hålsömsbroderi. Vidare bäres ett präktigt konstvävt livband i rött och vitt med långa, tofsprydda ändar samt en s. k. *brudlist* av rött kläde med av silverband, gröna sidenband och silverspetsar utstofferade ändar. I höger sida, instucket under bältet, bäres dessutom en rikt broderad duk, *kinnaklut*, med knypplad kantspets samt hörntofsar. Tröjan är av svart vadmal med breda kantbårder av svart sammet, vilka bilda underlag till tröjbucklorna och spännet av drivet och delvis förgyllt silver. Tröjarmarna bära blindslag av blommigt siden med inkantning av grönt, slätt siden. Såsom ben- och fotbeklädnad svarta strumpor samt låga skor med gröna bandrosetter av siden.

Herrestads hd.

Festdräkt för man.

Den å pl. IV framställda mansdräkten har med all sannolikhet burits av en brudgum. Den utomordentligt rikt utsyddas skjortan med sin höga spetskantade krage är ett mästerligt prov på de skånska kvinnornas handskicklighet. Ett från medeltiden härstammande bruk är, att ungmön skall förära sin utkorade en skjorta till fästegåva. — Givetvis var ej den till allmän festdräkt burna skjortan lika utkrusad, men snitten var densamma, och kvinnorna i Herrestads härad höllo gärna sina män med broderade och spetsprydda skjortkragar och ärmlinningar. Kragen sammanhålls med

ett blekgrönt sidenband, knutet i rosett med s. k. *sölvstötter* å ändarne. Men dessutom bäres en rutig eller blommig röd sidenhalsduk, lindad två varv om halsen och knuten framtill. Byxorna äro av sämskat skinn, broderade med silke i färger. I stället för livstykke bäres här en undertröja av sämskat skinn. Att i Skåne bära dubbla dräktplagg av samma slag var ingalunda ovanligt. För en brudgum var detta under äldre tider regel och utgjorde ett tecken till rikedom och välmåga. Sålunda kunde flera par benkläder bäras utanpå varandra, vilket vid vigseln kunde åstadkomma åtskilligt bryderi, då vigselringen skulle förvaras i det innersta parets ficka, vilken ej alltid var så lätt att finna. För att avhjälpa dylika svårigheter var prästen ofta försedd med en reservring. Yttertröjan är av blå vadmal med silkesbroderi å krage och ärmor samt med vartannat knapphål tränat med rött, vartannat med grönt silke. Såsom huvudbonad rundkullig hatt, klädd med tre band, ett av grönt siden, ett av svart sammet samt ett bredare blommigt sammetsband med svart botten och mönster i färger. Dräkten fullständigas genom vita mönsterstickade ullstrumpor samt svarta stövlar. Strumpebanden äro konstvävda i rött och vitt samt avslutade med röda ullgarnstofsar.

*Vemmenhögs hd.**Festdräkt för gift kvinna.*

Vemmenhögskvinnornas dräkt skiljer sig på ett fördelaktigt sätt från närgränsande häradsdräkter i väster och norr. Smaken för de mångtaliga plaggen synes här vara rätt mycket modifierad. Att skåningarna själva på sina håll reagerat mot dräktöverlastning framgår för övrigt av det mindre sköna öknamnet "puggor" (= paddor), man givit kvinnorna i Bara härad, vilka brukat bära 7—9 kjolar samt ett flertal liv, varigenom såväl över- som underkroppen blev deformerad. Huru många underkjolar, som Vemmenhögskvinnorna buro, känner jag ej, men figurerna göra här

i varje fall ett betydligt slankare intryck, om överhuvudtaget det ordet kan användas om skånekvinnor. Huru än härmed förhåller sig, är Vemmenhögskvinnans festdräkt, pl. V, bland de vackraste som finnas. Den hjälmliknande kluten av vitt fasonerat tunt bomullstyg eller linong är ytterst klädsam. Och den röda *spedetröjan* med sin vida halsringning och överfallande spetskrage gör sig utomordentligt vackert. Spedetröjan är å skuldrorna och överarmen mönsterstickad; runt halsringningen och ärmarna äro påsydda svarta sammetsband med invävda blommor i flerfärgat silke. Ärmarna prydas med var sin kulknapp, s. k. *bjällra*. Såsom bröstsmykke ett i drivet och förgyllt silver utfört spänne. Utanpå spedetröjan bäres ett lågt livstycke av sidenbrokad med kantbårder av gröna sidenband, prydliga snörmaljor av drivet silver samt snörkedja och snörnål av samma metall. Livet avslutas nedtill med en valk, i Skåne benämnd *pölsa*, varpå kjolen vilar. Kjolen är av grön vadmal med en bård nedtill av ett blommigt sidenband. Förklädet av ylle, randigt samt vävt i dukagång. Strumporna stickade av svart ullgarn. Skorna låga, med tunna sulor och låg klack samt kantade med svarta blommiga sammetsband.

Onsjö hd.

Högtidsdräkt för gift kvinna.

Onsjö härad, beläget i Malmöhus läns norra del, är vad beträffar bördighet mindre lyckligt lottat än häraderna söderut. Och denna ekonomiska olikhet återspeglas även i kvinnodräkten, som i Onsjö saknar mycket av de södra häradernas prakt såväl i broderier, spetsar som smycken. Onsjö kvinnodräkt är dock både vacker och klädsam samt deformerar ej figurerna såsom exempelvis Bara och Torna häradsdräkter med deras onaturligt korta liv samt överbelastning av dräktplagg. Den å pl. VI framställda Onsjödräkten består av en relativt enkel *oplöt* med tyllbroderad halskrage och enkla ärmlinningar med smal kantspets. Kjöl

och liv sammanhänga. Livet, som häktas ihop, är av blommigt siden med breda kantbårder av enfärgat blått siden. Kjolen är av svart vadmal, rynkad samt försedd med blå skoning. Förklädet av vitt bomullstyg med fäll till dess halva höjd. Strumporna svarta, skorna låga med rosetter av blått siden. Såsom ytterplagg bäres tröja av svart kläde eller vadmal med breda, något broderade kantbårder av blått siden samt å ärmarna blindslag av blommigt siden, inkantade med blå sidenbårder. — Den här återgivna kluten är i sitt slag praktfull, rikt broderad i blom-mönster med tyllbottnar. Såsom smycke bäres ett å kedja hängande s. k. *trillekors* eller Jesu-namn-kors med prässade ornament samt initialerna I. H. S., av allmogen tolkade "Jesus Herrens Son".

Villands hd.

Festdräkt för gift kvinna.

Villands kvinnodräkt, pl. VII, tillhör jämte göingedräkterna norra Skånes vackraste folkdräkter. Såsom huvudbonad bäres den för de gifta kvinnorna utmärkande kluten av tunt bomullstyg med i vitt broderade blommor och blad, delvis med tyllbottnar. De ogifta kvinnorna bära runt huvudet lindade bandprydda valkar eller s. k. halvklut, ett i tresnibb vikt kläde, som går från pannan till nacken samt sedan knytes ovanpå hjässan.

Dräktens intimaste plagg utgöres av den inom Skåne vanliga särken med hög krage och långa ärmor. Kragkanten är prydd med en smal knypplad spets. Bröststyckena bära å båda sidor om sprundet prydliga plattsömsbårder, inkantade med hålsöm. Kragen sammanhålles medelst en silverknapp i filigran med infattade glasstenar. Ärmlinningarna äro smala, broderade, därovan s. k. rynksöm samt å ärmens övre del en plattsömsbård. Även ärmlinningarna sammanhållas av silverknappar i filigran. — Liv och kjol sammanhänga. Livet är av grön blommig plysch med bårder av silverband. Kjolen av svart vadmal, helveckad med undan-

tag av framvåden, som är slät. Såsom bård nedtill ett blommigt svart sammetsband. Bröstlapp av brunviolett sammet broderad med silke, huvudsakligen i rött och grönt samt något guldtråd. Förklädet av linong med applikations- och tambursömsbroderi samt kantspets; såsom förklädesband en mellanspets med långa hängande ändar. Vidare bäres en s. k. brudlist av blekgrönt siden; ändarne broderade med silke och silvertråd samt inkantade med guldspetsar. Bröstsmycke, *trillekors*, av förgyllt silver hängande i pansarkedja av silver. Svarta slätstickade strumpor samt lågskor med gröna sidenrosetter. Såsom ytterplagg bäres tröja av svart kläde med kantbårder av svart prässad sammet; det egendomliga ryggskörtet är karaktäristiskt för villandsdräkten. Tröjan häktas ihop samt är fodrad med en fyrskäftad, grov, starkt uppluddad röd yllevävnad.

